

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทาน แม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด

สุธรรมา จันทรา*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ทั้งศึกษา ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำ จากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการศึกษาด้วยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเกษตรกรที่มีสถานภาพ เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป มีระยะเวลาอยู่อาศัย ตั้งแต่ 1 ปี ขึ้นไป จำนวน 300 ครัวเรือน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว ในส่วนของการศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพทำการ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งสิ้น 20 คน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับสูง โดยปัจจัย ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ จำนวน สมาชิกในครัวเรือน ลักษณะการถือครองที่ดิน ระยะเวลาการเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ ความรู้เกี่ยวกับ การจัดการทรัพยากรน้ำและการให้คุณค่าทรัพยากรน้ำ ส่วนการศึกษาปัญหาและ อุปสรรค ผลการศึกษา พบว่ามีปัญหาดังต่อไปนี้คือปัญหาการเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน การแสดงความคิดเห็น ปัญหา การไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ปัญหาการขาดความร่วมมือและการประสานงานกันระหว่างหน่วยงาน ภาครัฐและเกษตรกรในการทำกิจกรรมต่างๆของโครงการร่วมกัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือ หน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วม ในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ร่วมแสดงความคิดเห็น เข้าประชุมและอบรม ควรมีการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง โดยมุ่งเน้นให้ทราบถึง ประโยชน์และปัญหาที่เกิดขึ้นกับโครงการชลประทานให้แก่เกษตรกรได้รับทราบ ควบคู่ไปกับการจัด กิจกรรมในการจัดการทรัพยากรน้ำ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม การจัดการทรัพยากรน้ำ เกษตรกร

* นักศึกษา หลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

The purpose of this research was to determine the level of participation and factors influencing participation of farmers in water resource management in the Chi River irrigation project. The research is a case study of the Ban Kudkae Electric Power Pump Project in Roi-Et Province. Using the methodology of quantitative and qualitative research, data was collected by questionnaires. The sample group was 300 heads of household aged over 18 years in residence for a period of at least one year. Data were analyzed using descriptive statistics. Comparison of the mean and one-way analysis of variance in terms of education, research, and qualitative data were performed using data from the in-depth interviews with a total of 20 people.

The results showed that the group was involved in water resource management at a high level. Factors affecting participation in water resource management are significant at the 0.05 level, including the number of household members, the land, duration of participation of cooperative water users, knowledge of water resource management, and the value of water resources. The results showed the following problems ; issues involved in the planning point of view, failure to obtain information on the management of water resources, the lack of accurate information about the management of water resources, and the lack of cooperation and coordination between government agencies and the farmers.

Recommendations from the research are that the government should allow farmers to participate in all stages of participation including comments, meetings, and workshops. Information should be published about water resource management and there should be continuous and thorough focus on the benefits and problems with irrigation that farmers have, along with activities in water resource management.

Keywords: Participation, Management of Water Resource, Farmers

บทนำ

ทรัพยากรน้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ พืช และสัตว์ น้ำมีประโยชน์และมีบทบาทในการประกอบกิจกรรมทุกด้านทั้งด้านการอุปโภค บริโภค เกษตรกรรม อุตสาหกรรม แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งพลังงาน ตลอดจนด้านสังคมและวัฒนธรรม ในอดีตเคยมีการใช้น้ำอย่างไม่จำกัด แต่หลายปีที่ผ่านมาหลายประเทศในโลกประสบปัญหาด้านวิกฤติน้ำได้แก่ การขาดแคลนน้ำ น้ำท่วม น้ำเสีย ภัยแล้ง เป็นต้น (มงคล แวนไธสง, 2549, น.3) ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดแคลนน้ำ ปัญหาน้ำท่วม

ปัญหาน้ำเสียซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่สร้างความเสียหายและส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาภาคเกษตรกรรมซึ่งถือได้ว่าเป็นเศรษฐกิจหลักและเป็นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศเนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยหลักของการผลิตภาคเกษตร การพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทานจึงเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ ที่จะช่วยสนับสนุนและสร้างความมั่นคงแก่ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งมีจำนวนมากกว่า 35 ล้านคนและประกอบอาชีพในพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 140 ล้านไร่ (กรมทรัพยากรน้ำ, 2552, น. 7)

กรมชลประทานเป็นหน่วยงานหนึ่งซึ่งมีบทบาทหน้าที่หลักด้านการชลประทานโดยทำหน้าที่ในการดำเนินการตามแนวนโยบายของภาครัฐที่จะแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร รวมทั้งความต้องการใช้น้ำในด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ในปัจจุบันประเทศไทยมีระบบชลประทานครอบคลุมพื้นที่มากกว่า 27.98 ล้านไร่ และมีแหล่งเก็บกักน้ำที่มีปริมาตรความจุเก็บกักมากกว่า 73,000 ลูกบาศก์เมตร แต่เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดของประเทศแล้วสัดส่วนดังกล่าวมีเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น และจากสถิติรายได้ภาคเกษตรในปี พ.ศ. 2552 ของประเทศพบว่าเกษตรกรในเขตชลประทานมีรายได้จากการผลิตข้าว นาปีและนาปรัง รวมประมาณ 186,000 บาท ในขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรนอกเขตชลประทาน มีรายได้จากการปลูกข้าวนาปีเพียงอย่างเดียว ประมาณ 50,950 บาทเท่านั้น (กรมชลประทาน, 2552, น. 2) แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานของกรมชลประทานได้มีการพัฒนาโครงการชลประทานครอบคลุมพื้นที่การเกษตรทั่วประเทศ เพื่อให้มีน้ำเพียงพอและกระจายไปยังพื้นที่เพาะปลูกอย่างทั่วถึง โดยได้พัฒนาโครงการชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลางด้วยการสร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ 689 แห่ง โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า 1,985 แห่ง ในขณะที่ความต้องการน้ำมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น แต่ปริมาณน้ำฝนยังคงไม่เปลี่ยนแปลง แหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำบาดาลมีปริมาณลดลง ซึ่งมีสาเหตุมาจากการตื้นเขินของแม่น้ำ คลอง บึง (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548, น.62)

โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าเป็นโครงการชลประทานขนาดเล็กที่สามารถช่วยบรรเทาความเดือดร้อนในเรื่องการขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำหรับเกษตรกรและเป็นโครงการจัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาสภาพเศรษฐกิจและสังคม และยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้สูงขึ้น ในการดำเนินการโครงการดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน ทั้งนี้ลักษณะการดำเนินโครงการต้องเกิดจากความต้องการและความร่วมมือของเกษตรกร โดยในการขอจัดตั้งโครงการนั้นเกษตรกรจะต้องเป็นผู้ร้องขอ โดยการรวบรวมรายชื่อของเกษตรกรในพื้นที่นั้นและยื่นตีจ่ายค่ากระแสไฟฟ้าในการสูบน้ำเข้าพื้นที่ของตน รวมทั้งยินดีเสียสละพื้นที่ของตนในการก่อสร้างสถานี คลองส่งน้ำ คลองระบายน้ำโดยไม่คิดค่าตอบแทน อีกทั้งเมื่อโครงการก่อสร้างเสร็จแล้วเกษตรกรต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษา เพื่อให้โครงการมีสภาพใช้งานได้อย่างต่อเนื่องโครงการ ในปี พ.ศ. 2548 กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานได้จัดตั้งสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าครอบคลุมพื้นที่ 2.876 ล้านไร่ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสถานีสูบน้ำมากที่สุด คือ 996 สถานี (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548, น. 62)

แม่น้ำชี ถือได้ว่าเป็นแม่น้ำสายหลักสายหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของภาคอีสานตอนกลางและบางส่วนของภาคอีสานตอนบน โดยมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 49,477 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ของแม่น้ำชีถูกนำไปใช้เพื่อการเกษตรเป็นหลักและเป็นแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงประชากรรวม 6 จังหวัด คือชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร และอุบลราชธานี แม่น้ำชีนี้มีต้นกำเนิดมาจากภูเขาพญาผ้อในพื้นที่ อำเภอกเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ และไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี แม่น้ำชีเป็นแม่น้ำสายที่ยาวที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความยาวถึง 765 กิโลเมตร และเป็นแม่น้ำสายหลักของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีน้ำไหลตลอดทั้งปี เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบลุ่มตอนล่าง (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548, น.42)

จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นแหล่งผลิตพืชผลทางการเกษตรที่สำคัญจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ทั้งหมด 8,299.45 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง โดยสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 120-160 เมตร มีภูเขาทางตอนเหนือซึ่งติดต่อกันจากเทือกเขาภูพาน บริเวณตอนกลางของจังหวัด มีลักษณะเป็นที่ราบลูกคลื่น บริเวณตอนล่างมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำมูลและสาขา ได้แก่ ลำน้ำชี ลำน้ำพลับพลา ลำน้ำเตา เป็นต้น มีพื้นที่ป่าไม้และภูเขาเตี้ย ๆ เป็นพื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำไหลผ่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ราบต่ำ รูปร่างกระทะที่เรียกว่า “ทุ่งกุลาร้องไห้” ในอดีตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ในฤดูแล้งมีความแห้งแล้งมาก ส่วนในฤดูฝนจะมีน้ำท่วมทุกปี ได้พื้นดินลงไปเป็นน้ำเค็มไม่สามารถทำการเกษตรได้ หลังจากที่มีการพัฒนาที่ดินในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้แล้วได้กลายเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่สำคัญและกลายเป็นอู่ข้าวอู่น้ำที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย และจากการที่พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นพื้นที่ที่มีความแห้งแล้ง ภาครัฐได้กำหนดให้มีการแก้ไขปัญหภาคเกษตร โดยการจัดตั้งโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าจำนวน 99 สถานี สูบน้ำขึ้นจากแม่น้ำชี จำนวน 63 สถานี และเครื่องสูบน้ำเคลื่อนที่ของกรมชลประทานช่วยเหลือการเพาะปลูกในช่วงฤดูแล้งเฉลี่ย 66 เครื่องต่อปี เพื่อสร้างความมั่นคงแก่อาชีพเกษตรกรซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ ตามนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) (กรมทรัพยากรน้ำ, 2552, น.21)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาปรากฏว่าเป้าหมายหรือผลที่ตอบสนองจากการก่อสร้างโครงการชลประทานที่แล้วเสร็จนั้นอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ การกระจายน้ำยังคงไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร การเพาะปลูกพืชผลผลิตต่ำกว่าเป้าหมาย เกษตรกรยังไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังพบว่าระบบและอาคารชลประทานที่สร้างขึ้นนั้นเสื่อมสภาพชำรุดเสียหาย เนื่องจากขาดการดูแลบำรุงรักษาที่เหมาะสม การสนับสนุนด้านงบประมาณมีจำกัด เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความชำนาญและไม่พอเพียงในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งขาดความร่วมมือจากเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ดังนั้นเพื่อหาแนวทางในการประสานงานความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ชลประทานและเกษตรกรผู้ใช้น้ำ กรมชลประทานจึงได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน โดยองค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำจากโครงการชลประทานที่ได้จัดตั้งขึ้นมีบทบาทในการเป็นศูนย์รวมและดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเกษตรกร

และต่อมาในปี พ.ศ. 2547 กรมชลประทานได้กำหนดนโยบายและเป้าหมายให้จัดทำโครงการบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (Participatory Irrigation Management : PIM) ดังนั้นทิศทางการบริหารจัดการน้ำจึงมุ่งไปที่การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์จากน้ำชลประทาน โดยการส่งเสริมให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานอย่างจริงจัง เพื่อเป็นแนวทางในการเข้ามามีส่วนร่วมการจัดการน้ำในระดับโครงการชลประทานและระดับแปลงนา สอดคล้องกับนโยบายการกระจายอำนาจของรัฐบาลรวมทั้งเป็นการตอบสนองต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 66 ซึ่งได้กำหนดว่าบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน (กรมชลประทาน, 2548, น.27)

โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแช่ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นโครงการชลประทานขนาดเล็ก เกิดจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลนางามและตำบลนาเลิงที่เป็นเจ้าของที่ดินเป็นผู้ร้องขอให้มีการจัดตั้งสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าเมื่อปี พ.ศ. 2526 โดยกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ได้ดำเนินการก่อสร้างเพื่อลดปัญหาความเดือดร้อนในการอุปโภค-บริโภคและเพื่อทำการเกษตรของเกษตรกร ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากความแห้งแล้งที่มีความสำคัญมากในพื้นที่ ทั้งนี้โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแช่มีที่ตั้งของสถานีอยู่ริมฝั่งแม่น้ำชีและเมื่อได้ทำการก่อสร้างคลองส่งน้ำครบจำนวนตามที่โครงการกำหนด สามารถส่งน้ำครอบคลุมพื้นที่ชลประทานประมาณ 4,000 ไร่ โดยในโครงการจะมีสถานีที่ควบคุมระบบสูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้า ระบบส่งน้ำ ระบบการแพร่กระจายน้ำในแปลงนา เป็นระบบชลประทานขนาดเล็กที่ค่อนข้างสมบูรณ์แบบ มีปริมาณน้ำเพียงพอสำหรับการส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกทั้งสองฤดู โดยโครงการจะดำเนินการส่งน้ำช่วยเหลือการเพาะปลูกพืชในฤดูแล้งเป็นหลักโดยเริ่มดำเนินการประมาณเดือนมกราคม และสิ้นสุดประมาณเดือนพฤษภาคมของทุกปี เพื่อทำนาปรัง สำหรับในฤดูฝนจะดำเนินการส่งน้ำช่วยเหลือการเพาะปลูกพืชเมื่อเกิดสภาวะฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานาน ซึ่งอาจเกิดความเสียหายแก่พื้นที่เพาะปลูก โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแช่ได้ดำเนินการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ผู้ใช้น้ำที่มีสภาพเป็นนิติบุคคลเมื่อปีพ.ศ. 2534 ในปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์ผู้ใช้น้ำในเขตพื้นที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแช่สัมฤทธิ์ผลในการช่วยบรรเทาความเดือดร้อนในการขาดแคลนน้ำได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังประสบปัญหาสภาพการใช้น้ำในพื้นที่ที่มีการจัดการที่ไม่เป็นระบบในด้านการส่งน้ำและด้านการบำรุงรักษาระบบชลประทาน จากปัญหาดังกล่าวพบว่ามีความสำคัญมาจากการที่สมาชิกสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ มีการใช้น้ำชลประทานไม่เต็มศักยภาพ ขาดการวางแผนในการใช้น้ำ สมาชิกขาดความเข้มแข็งด้านการเสริมสร้างและการประสานงานการจัดการน้ำชลประทานรวมทั้งไม่มีการกำหนดความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างสมาชิกสหกรณ์ผู้ใช้น้ำกับเจ้าหน้าที่โครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแช่ (องค์การบริหารส่วนตำบลนาเลิง, 2552, น.1)

จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำในเขตโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแช่ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีตลอดจน ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี โดยผลจากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะสามารถก่อให้เกิดประโยชน์แก่อนุชนรุ่นที่เกี่ยวเนื่องในการจัดการทรัพยากรน้ำซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาเกษตรกรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรของประเทศไทยในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแช่ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแช่ จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแช่ จังหวัดร้อยเอ็ด

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแช่ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ทำการศึกษาจากเกษตรกรในพื้นที่ 2 ตำบล คือตำบลนางามและตำบลนาเลิง ซึ่งเป็นพื้นที่ในโครงการชลประทาน โดยในพื้นที่ตำบลนางาม ผู้วิจัยทำการศึกษาจากเกษตรกรที่พักอาศัยอยู่ในบ้านกุดแช่ บ้านโนนโพธิ์ และบ้านนาเรียง จำนวน 499 ครัวเรือน และในพื้นที่ตำบลนาเลิง ผู้วิจัยทำการศึกษาจากเกษตรกรที่พักอาศัยอยู่ในบ้านผักกาดหญ้า บ้านคั่งสะอาด บ้านนาเลิงและบ้านไชยวาน จำนวน 349 ครัวเรือน รวมจำนวนประชากรที่ทำการศึกษาทั้งหมดจำนวน 848 ครัวเรือน

สมมติฐานในการวิจัย

ปัจจัยทางด้านบุคคล ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมและปัจจัยกระตุ้นที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีแตกต่างกัน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 300 ครัวเรือน โดยมีโครงสร้างแบบสอบถามดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการทรัพยากรน้ำ

ส่วนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ

ส่วนที่ 4 การให้คุณค่าทรัพยากรน้ำ

ส่วนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี

ในโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่

ส่วนที่ 6 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมการจัดการทรัพยากรน้ำ

จากโครงการชลประทานแม่น้ำชีในโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์และมีความรู้เกี่ยวกับโครงการชลประทานจำนวน 20 คน โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ออกมาวิเคราะห์ที่ประมวลผลโดยคอมพิวเตอร์ ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างใช้อัตราส่วนร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-way Analysis of Variance : One-way ANOVA) และการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (t-test) ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก นำเสนอโดยใช้วิธีการเชิงพรรณนา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 ปัจจัยทางด้านบุคคล เศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยกระตุ้น จากการศึกษาปัจจัยทางด้านบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 73.00 มีอายุระหว่าง 51 - 60 ปี ร้อยละ 39.00 มีระดับการศึกษาประถมศึกษา/ต่ำกว่า ร้อยละ 93.30 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 92.70 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 - 5 คน ร้อยละ 57.40

จากการศึกษาปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพทางสังคม ร้อยละ 76.00 มีรายได้ครอบครัวต่อปี 50,001 - 100,000 บาท ร้อยละ 30.70 มีระยะเวลาที่ทำการเกษตรกรรม 16- 30 ปี ร้อยละ 46.70 มีระยะทางจากพื้นที่เพาะปลูกถึงโครงการชลประทาน 100 เมตร และต่ำกว่า ร้อยละ 47.00 มีขนาดพื้นที่เพาะปลูก 11 - 20 ไร่ ร้อยละ 41.30 มีลักษณะการถือครองที่ดิน ร้อยละ 76.30 มีระยะเวลาในการถือครองที่ดิน 15 ปีและต่ำกว่า ร้อยละ

52.70 มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ 21 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 54.00 มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน 41 - 60 ปี ร้อยละ 61.30

จากการศึกษาปัจจัยกระตุ้นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับต่ำ ร้อยละ 91.00 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับปานกลาง ร้อยละ 39.30 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการให้คุณค่าทรัพยากรน้ำในระดับสูง ร้อยละ 45.30

1.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำในภาพรวมในระดับสูง ร้อยละ 50.00 รองลงมามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำในภาพรวมในระดับปานกลาง ร้อยละ 25.70 และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำในภาพรวมในระดับต่ำ ร้อยละ 24.30 ตามลำดับ โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 98.33 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 11.26 คะแนนสูงสุดเท่ากับ 118 คะแนน และคะแนนต่ำสุดเท่ากับ 57 คะแนน

1.3 การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยกระตุ้น กับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีของกลุ่มตัวอย่าง นำเสนอโดยใช้สถิติวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One - way Analysis of Variance) และการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (t-test)

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยทางด้านบุคคล กับปัจจัยการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ลักษณะการถือครองที่ดินที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และระยะเวลาการเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ ที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ส่วนปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ สถานภาพทางสังคม รายได้ครอบครัวต่อปี ระยะเวลาที่ทำการเกษตรกรรม ระยะทางจากพื้นที่เพาะปลูกถึงโครงการชลประทาน ขนาดพื้นที่เพาะปลูก ระยะเวลาในการถือครองที่ดิน และระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยกระตุ้นกับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำที่ต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีแตกต่างกันอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการให้คุณค่าทรัพยากรน้ำที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ส่วนปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการทรัพยากรน้ำ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์และมีความรู้เกี่ยวกับโครงการชลประทานจำนวน 20 คน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากหลังจากมีโครงการชลประทานแล้ว เกษตรกรได้รับผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นการใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภค เพื่อการเกษตร ใช้เป็นเส้นทางคมนาคม การขาดแคลนน้ำลดลง ทำให้มีการจัดการใช้ดินให้เกิดประโยชน์มากขึ้น และทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเกษตรกรมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานของภาครัฐตามแผนงานของโครงการ นอกจากนี้ในส่วนของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการทรัพยากรน้ำจากเจ้าหน้าที่เกษตรกรจะได้รับข้อมูลข่าวสารด้วยการส่งข่าวสารทางเสียงตามสายเป็นส่วนใหญ่แต่ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารทางด้านอื่นๆ ทำให้เกษตรกรไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ในส่วนของความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดส่งน้ำ การจัดสรรน้ำ การควบคุมน้ำและการแพร่กระจายน้ำจากแหล่งน้ำไปให้พื้นที่เพาะปลูก เพราะเกษตรกรยังไม่มีประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเพียงพอ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ร่วมแสดงความคิดเห็น เข้าร่วมประชุมและอบรม ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง โดยมุ่งเน้นให้ทราบถึงประโยชน์และปัญหาที่เกิดขึ้นกับโครงการชลประทานให้แก่เกษตรกรได้รับทราบ ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมในการจัดการทรัพยากรน้ำ

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับสูง ร้อยละ 50.00 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำอยู่ในระดับปานกลาง ถึงแม้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับสูง แต่เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของการมีส่วนร่วมปรากฏว่าในบางขั้นตอนของการมีส่วนร่วม เช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ยังมีเกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง (น้อยกว่าร้อยละ 50.00) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างได้รับข้อมูล

ข่าวสารการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับต่ำและมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับปานกลาง แต่อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษายังพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับสูงซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับโครงการชลประทาน ควรเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำให้เพิ่มมากขึ้น

ปัญหา อุปสรรคในการมีส่วนร่วม

ผลจากการศึกษาที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถสรุปปัญหาและอุปสรรคการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีได้ดังนี้

1. เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรและยังไม่มีประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเพียงพอ จึงทำให้ไม่เข้าร่วมกิจกรรมการจัดการทรัพยากรน้ำ
2. เกษตรกรไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและซ่อมแซมคลองชลประทาน เนื่องจากเกษตรกรคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง
3. เกษตรกรไม่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงเกี่ยวกับกิจกรรมการจัดการทรัพยากรน้ำจากหน่วยงานภาครัฐเท่าที่ควร
4. การขาดความร่วมมือและประสานกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเกษตรกรในการทำกิจกรรมต่างๆของโครงการร่วมกัน
5. เกษตรกรขาดโอกาสที่จะเข้าร่วมประชุม เพราะบางครั้งมีแต่กรรมการเท่านั้นที่เข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานภาครัฐ ทำให้เกษตรกรไม่สามารถรับรู้ข้อปัญหาต่างๆของโครงการได้อย่างทั่วถึง
6. เกษตรกรไม่มีเวลาว่าง เนื่องจากต้องออกไปทำไร่ ทำนา ดูแลผลผลิตทางการเกษตรของตนเอง
7. เจ้าหน้าที่ไม่เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็น ทำให้เกษตรกรเกิดความเบื่อหน่ายและไม่อยากเข้าไปมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1. จากผลการวิจัยพบว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นในบางขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ทำให้เกษตรกรไม่อยากเข้าไปมีส่วนร่วม เหตุนี้ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าเจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลนาเลิงและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน ควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น เช่น การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล พร้อมทั้งยอมรับฟังความคิดเห็นจากเกษตรกร เพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสม

2. จากผลการวิจัยพบว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารทางเสียง

ตามสายเป็นส่วนใหญ่ แต่ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารในด้านอื่นๆ ทำให้เกษตรกรไม่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างทั่วถึง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าเจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลนาเลิงและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน ควรมีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ความรู้และข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำให้เกษตรกรได้รับทราบเพิ่มขึ้นโดยทั่วถึงและสม่ำเสมอ เช่น การกระจายข่าวทางหอกระจายเสียง การประชุม การอบรม การทำหนังสือเชิญชวนและจากเจ้าหน้าที่ เป็นต้น เพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำให้มากยิ่งขึ้น

3. จากผลการวิจัยพบว่าในการประชุมหรืออบรม บางครั้งมีแต่กรรมการและเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐเท่านั้นที่เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ทำให้เกษตรกรไม่ได้รับการยอมรับความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าเจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลนาเลิงและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน ควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้แสดงความคิดเห็น และพร้อมรับฟังความคิดเห็นเหล่านั้นมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อใช้ในการดำเนินงานและส่งเสริมให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคลองชลประทานร่วมกับเจ้าหน้าที่

4. จากผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรขาดความรู้ในการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรและยังไม่มีประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเพียงพอ จึงทำให้ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการทรัพยากรน้ำ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าเจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลนาเลิงและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน ควรเข้ามาให้ความรู้ อบรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำให้เกษตรกรได้รับทราบเพิ่มมากขึ้น

5. จากผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรขาดความร่วมมือและประสานกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเกษตรกรในการทำกิจกรรมต่างๆของโครงการร่วมกัน เนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง ต้องเข้าร่วมกับหลายหน่วยงานในการดำเนินงาน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าเจ้าหน้าที่ควรเข้าไปพบปะเกษตรกร และยอมรับฟังความคิดเห็นของเกษตรกรให้มากกว่านี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ดูแลเอาใจใส่และพร้อมที่จะเข้าร่วมดำเนินงานของโครงการกับเกษตรกร

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรในการมีส่วนร่วมการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี
2. ศึกษาความตระหนักของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี
3. ศึกษาบทบาทแนวทางของภาครัฐในการสนับสนุนให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี

เอกสารอ้างอิง

- กรมชลประทาน. (2552). *คู่มือการส่งน้ำและบำรุงรักษาโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมตามกระบวนการ 14 ขั้นตอน*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2548). *การบริหารจัดการน้ำและการพัฒนาการเกษตรในเขตชลประทาน*. กรุงเทพฯ: กองพัฒนาการเกษตรพื้นที่เฉพาะ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมทรัพยากรน้ำ. (2552). *การบริหารจัดการลุ่มน้ำ*. กรุงเทพฯ: กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม.
- ชนิกา จิงวิไลฐน. (2550). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาและปรับปรุงลำน้ำแม่ข้า เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภูเบศร์ เมืองมูล. (2551). *การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรและแนวทางการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำของเกษตรกร กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำบ้านแม่สาใหม่ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- องค์การบริหารส่วนตำบลนาเลิง. (2544). *ข้อบังคับประเภทสหกรณ์การเกษตรสหกรณ์ผู้ใช้ สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จำกัด*. ร้อยเอ็ด: องค์การบริหารส่วนตำบลนาเลิง.
- Cohen, John M., & Uphoff, Norman T. (1980). *Participation, s place in rural development: Seeking clarity through specificity*. New York: World Development.
- Erwin, William. (1976). *Participation management: Concept theory and implementation*. Atlanta: Georgia University.
- Yamane, T. (1973). *Statistic: An introductory analysis*. (3rd ed.). New York: Harper & Row.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ - สกุล นางสาวสุธรรมา จันทรา
- วัน เดือน ปีเกิด 12 กุมภาพันธ์ 2520
- สถานที่เกิด จังหวัดร้อยเอ็ด
- วุฒิการศึกษา พ.ศ. 2542 - 2546 มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (นิเทศศาสตร์)
พ.ศ. 2551-2554 คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
สังคมศาสตรมหาบัณฑิต (สิ่งแวดล้อม)
- การติดต่อ E-mail address:suthanma12@hotmail.com
